

تأثیر موسیقی بر سیستم اعصاب و آثار آن

زهرا عطایی*

چکیده

در این تحقیق که عنوان آن، تأثیر موسیقی بر سیستم اعصاب و اثرات آن است، سعی شده است موسیقی و اثرات آن مورد بررسی قرار گیرد. بحث موسیقی از جمله مباحثی است که با وجود این که دارای قدمت زیادی است، ولی در عین حال جزو مباحث روز محسوب می‌شود و از جمله مسائلی است که مخصوصاً جوانان زیادی را به خود مشغول داشته است و بالتبع سؤالات زیادی پیرامون آن مطرح می‌شود. موسیقی از جنبه‌های مختلف می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد و آنچه بیشتر در این تحقیق مدنظر بوده، تأثیرات موسیقی بر سیستم اعصاب است. در این تحقیق سعی شده است تا به سؤالاتی نظیر چگونگی نحوه تأثیر موسیقی بر اعصاب و دیدگاه اسلام در باب موسیقی پاسخ داده شود. اثرات آن هم از لحاظ مثبت و هم از لحاظ منفی مورد بحث واقع شده و طبق یافته‌های به دست آمده مشخص گردیده در دنیای امروز اثرات تخریب موسیقی بسیار زیادتر است.

کلید واژه: موسیقی، تأثیر، اعصاب، غنا، اسلام.

* طلبه سطح ۳، مؤسسه آموزش عالی کوثر، پایه اول .

مقدمه

موسیقی از دیرباز مورد توجه انسان ها بوده است و با توجه به کارکردهای گوناگون آن، انواع موسیقی به وجود آمده است. شاید هیچ چیز را نتوان مانند موسیقی تنوع پذیر دانست، از این رو همواره موضوعی نو به شمار می آید. با توجه به انواع موسیقی، می توان گفت اثرات مختلفی هم بر انسان دارند و مهم ترین اثر آن بر سیستم اعصاب است که به دنبال آن حالت های مختلفی ایجاد می شود که در این پژوهش به آن پرداخته می شود.

مفهوم شناسی

مفهوم موسیقی

تعریف لغوی

لفظ موسیقی از واژه‌ای یونانی و گرفته شده از Mousika و مشتق از کلمه Muse می‌باشد که نام رب‌النوع حافظ شعر و ادب موسیقی یونان باستان می‌باشد. موز به معنی رب النوع است و مانند پسوند «یک» در کلمات کلاسیک، رومانتیک، دراماتیک و غیره، پسوند نسبت و منسوب است، اما در لفظ فرانسوی به پیشوند تبدیل می‌شود، مثل موزیکو، موزیکو و موزیقان و همچنین شکل‌یافته آن در تلفظ فارسی به مزقان (مزغان) و مزغان‌چی به معنی موزیک و موزیک‌چی یا مطرب و نوازنده ساز می‌باشد. به تعبیر دیگر، لفظ موسیقی در اصل به قاف مفتوح و الف مقصوره است که آن را مخفّی از موسیقار از واژه‌های عرب می‌دانند که در زبان عرب ترکیبی است از (موسی) به معنی نغمه و (قی) به معنی خوش و دل‌انگیز ذکر شده است.

تعریف اصطلاحی

موسیقی علم تألیف الحان و ادوار و نغمات می‌باشد. همچنین این واژه به آهنگی که گروهی از نغمات پی‌درپی و ترکیبی باشد اطلاق می‌شود. به هر صورت، موسیقی را هنر بیان عواطف و احساسات به وسیله اصوات گفته‌اند و مهم‌ترین عامل آن را صدا و وزن ذکر نموده‌اند.^۱

مفهوم غنا

آوازی که از حنجره آدمی بیرون آمده و در گلو چرخانده شود و در شنونده حالت سرور و وجد ایجاد کند و مناسب با مجالس لهو و خوش‌گذرانی باشد.^۲

۱. بهرام، نفی، اطلاعات جامع موسیقی، چاپ ششم، تهران، انتشارات مارلیک، ۱۳۸۲، ص ۱۶.
۲. عشرت، ساطعی، تأثیر موسیقی بر روان آدمی، چاپ اول، زنجان، انتشارات نیکان کتاب، ۱۳۸۲، ص ۳۰.

انواع موسیقی

در یک تقسیم‌بندی موسیقی را به دو دسته می‌توان تقسیم کرد: ۱- موسیقی طبیعی، ۲- موسیقی هنری.

موسیقی طبیعی: عبارت است از اصوات و نغمه‌هایی که از طبیعت و یا از حنجره حیوانات شنیده می‌شود، مانند صدای برگ‌ها و درختان هنگام وزیدن باد و یا مثل آواز پرندگان، خروش جویباران.

موسیقی هنری: عبارت است از آهنگ‌هایی که انسان با وسایل مانند ویولون، گیتار و ... می‌سازد. موسیقی هنری خود انواع مختلفی دارد که با توجه به کاربرد آن‌ها در دنیای امروز به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

موسیقی محلی: این نوع موسیقی دربرگیرنده قطعات، آهنگ‌ها، آوازها و ترانه‌هایی است که مربوط به مردم یک منطقه و محلّ خاص در نزد ملل می‌باشد که بیشتر در مناطق دور از شهر، روستاها و حتّی توسط کوچ‌نشینان وجود دارد، مانند موسیقی محلی لری، گیلکی، کرد و یا موسیقی جنوب که در آن‌ها از یکی دو ساز محدود استفاده می‌شود و معمولاً با تک خوانی یا گروه‌خوانی روستائیان همراه بوده و اغلب با حرکات نمایشی گروهی همراهی می‌شود. نغمه‌های دل‌انگیز، نواهای بدوی و ساده این نوع موسیقی اغلب ملل جهان امروز، از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار شده است و اغلب موسیقی‌دانان این موسیقی‌های محلی را دستمایه ساختن آهنگ‌های موفق و زیبا نموده اند.

موسیقی مذهبی ایرانی:

به طور کلی این موسیقی به سه بخش عمده تقسیم می‌شود:

- ۱- انواع موسیقی و سرودهای مذهبی که امروزه باب شده و بیشتر الهام گرفته از روحيات و خصوصيات مذهبی مردم سازها شروع به اجرا می‌کنند و گاهاً خوانندگانی با اشعار و مضامین مذهبی و یا اشعار شعرا و ادیبان مشهور ایرانی موسیقی را همراهی می‌کنند.

۲- نوع دوم موسیقی مذهبی و روحانی ایرانی بیشتر به شکل تعزیه‌خوانی و روضه‌خوانی، شبیه‌خوانی، مرثیه‌های آهنگین و نوحه‌خوانی اجرا می‌شود و در آن از سازهای محدود برای همراهی خواننده به کار گرفته می‌شود.

۳- انواع تک‌خوانی بدون ساز که در خواندن مناجات‌ها، مرثیه‌ها، اجرای اذان و تلاوت قرآن با آهنگی دلنشین صورت می‌گیرد و با آهنگ محزون و جدایی این موسیقی سعی در تلطیف روحیه و ایجاد آرامش و روحانیت در دل مؤمنین و شنوندگان می‌نماید.

موسیقی سنتی :

این نوع موسیقی ریشه در سنت قومی ملت ها با فرهنگ‌های متغیر شده و یا پیشرفته شده دارد. در محور این موسیقی نکاتی چند مانند تداوم اجرای آن برای شنونده همراه با ایجاد جوّ و فضای تأثیرکننده و حاکم بر شنونده در محدوده قوانین مدوّن و ارائه توسط موسیقی‌دانان و اساتید حرفه‌ای که سعی در ارائه تسلط خود به همراه بیان سنن گذشته دارند، مشاهده می‌شود.

موسیقی کلاسیک:

نوعی موسیقی که در آن عامل زیبایی و تناسب حرف اوّل را در مقابل بیان احساس می‌زند و در این مفهوم، این موسیقی در مقابل موسیقی رومانتیک قرار می‌گیرد. در دوره‌شناسی موسیقی غربی به اسامی مانند موسیقی باستانی قرون وسطی، کلاسیک، رومانتیک، امپرسیونیسم و غیره برمی‌خوریم که مانند ادبیات هر کدام سبک، روش و طریقه خاص اجرا و بیان آثار موسیقایی غربی است.

موسیقی پاپ:

برای آشنا شدن با موسیقی پاپ بهتر است ابتدا توضیح کوتاهی درباره موسیقی مردم‌پسند داده شود. موسیقی مردم‌پسند به هر نوع سبک موسیقی گفته می‌شود که در دسترس عامه مردم است و به شکل تجاری عرضه می‌شود. این موسیقی نقطه مقابل موسیقی کلاسیک و موسیقی محلی است. موسیقی مردم‌پسند گاهی به طور خلاصه موسیقی پاپ هم گفته می‌شود، اما موسیقی پاپ در اصل یکی از زیرشاخه‌های آن به شمار می‌رود.

در اثر پیمودن راه افراط و تفریط در تعلیم و تعلّم موسیقی، در سن ۲۴ سالگی به کلی از نعمت سامعه و شنوایی محروم گشت.

فشار خون

پزشکی در اروپا ضمن تجسس از علل فشار خون که در دنیای جدید بسیار فراوان شده است، بازوبند فشار خون را به بازو بسته و دکمه رادیو را باز و با گوش دادن برنامه‌های مختلف موسیقی به نتایج زیر رسید:

۱- هر قدر موسیقی نامطبوع‌تر و زننده باشد، درجه فشار خون زیاد می‌شود و این افزایش به قدری بود که پزشک را متوحش ساخت .

۲- برخی از موسیقی‌ها که به ظاهر اثر آرام‌کننده داشت تا مدّتی که ادامه دارد فشار خون را از حدّ معمول پایین‌تر می‌آورد. بالاخره موسیقی چنان تأثیری در فشار خون پزشک داشت که حقیقتاً سلامتی او را تهدید می‌کرد.

در آزمایشی دیگر، دکتر پاول مقداری از گلبول‌های سفید و قرمز خون را در یک لوله بلوری جای داد و در لوله را محکم بست و سپس آن را در میان حوضچه‌ای پر از آب قرار داد و به وسیله برق امواجی در آب ایجاد کرد که آهنگ‌های ترس‌آور از آن برمی‌خاست. در طول ۱۰ دقیقه که این امواج با آواهای مخوفش ادامه داشت یک نیمه از گلبول‌ها جان سپردند و نیمه دیگر در آستانه مرگ افتاده بودند.

پارانویا (خیال‌بافی)

پارانویا یا خیال‌بافی، بیماری دیگری است که ممکن است در اثر استماع موسیقی به وجود آید. شخص مبتلا به این بیماری، ادّعاهای بی‌مورد و خالی از حقیقت و بی‌فایده می‌کند و خود را از هر حیث برتر از دیگران می‌داند.

افسردگی

کسی که در موسیقی غوطه‌ور شد، حالت خمودگی و افسردگی، یکی از حالت‌هایی است که بر او عارض می‌شود. این مسأله در کسانی که با مطالعه و درس و بحث سروکار دارند، بیشتر نمودار دارد؛ به گونه‌ای که بعد از موسیقی رغبت آن‌ها نسبت به مطالعه کمتر شده و نیروی فکر آن‌ها ضعیف می‌شود.

گرایش به مواد مخدر

بسیاری از موسیقی‌دانان به علت عارض شدن ضعف اعصاب به مواد مخدر گرایش پیدا کرده تا شاید درمانی برای این بیماری پیدا کنند. مواد مخدر در نگاه اول مُسکّن خوبی برای اعصاب و روان است، لذا غافل از مضرات زیاد آن به آن روی آورده و در دام آن گرفتار می‌آیند که البته خود مواد مخدر نیز در کاهش قوه بینایی نقش دارد.

گرایش به فساد

غنا و آواز مطرب و لهنوی، انسان را به سوی شهوت و فساد اخلاقی می‌کشاند و از راه پرهیزکاری بازمی‌دارد. مجالس غنا و موسیقی، معمولاً جزو مراکز فساد گوناگون است و این خود دلیل روشنی است بر این که موسیقی در گرایش به فساد نقش مؤثری دارد.

هیجان

روانشناسان معتقدند امراضی از قبیل زخم معده، کمبود ویتامین رماتیسم، بیماری‌های اعصاب، بیماری قند در مواردی و بعضی از بیماری‌های مهلک دیگر، از هیجانات سرچشمه می‌گیرد. علاوه بر این، هیجان اثراتی چون بی‌بندوباری، مشکلات اخلاقی و اجتماعی دیگر را به دنبال خواهد داشت. اما سخن در این است که عامل اصلی هیجان چیست؟ روان‌شناسان همگی بر این باورند که موسیقی یکی از عوامل اصلی هیجان

می‌باشد و برای آن شواهدی ذکر می‌کنند. شدت تأثیر آن در ایجاد هیجان به قدری است که حتی حیوانات هم از بعضی موسیقی‌ها هیجان‌زده می‌شوند.

سیکلموتی (تضاد روحی)

اگر شنونده‌ای از آهنگ‌های شورانگیز و غم‌انگیز پشت سر هم استفاده کند، ممکن است به بیماری سیکلموتی مبتلا شود؛ زیرا در اثر این عمل بر اعصاب سمپاتیک فشار وارد می‌شود و اعصاب پاراسمپاتیک دچار اختلال می‌شود و در اثر این انقلاب، اعصاب و روان در برابر دو کشمکش و در دو حالت متضاد قرار گرفته، در نتیجه دو حالت متضاد روحی پیش می‌آید، لذا گاهی می‌خندد و گاهی در عین خنده، گریه می‌کند.

آثار مثبت موسیقی

موسیقی که در ذات موجب آرامش خاطر بشر می‌شود، همان موسیقی طبیعی است که در زندگی طبیعی انسان جریان دارد، مثل صدای آبشار، صدای زوزه باد در لابه‌لای درختان، امواج دریا، چهچهه پرندگان و ... همگی از عوامل آرامش انسان به شمار می‌روند و به همین خاطر است که انسان‌ها پس از مشغله‌های بسیار به دامن طبیعت پناه می‌برند.

بخشی از موسیقی هم مربوط به خود انسان است. آرامش‌بخش‌ترین موسیقی برای آرامش خاطر کودک، صدای قلب مادر است. همچنین طبیعی‌ترین وسیله آواز در انسان، سینه و حلقوم انسان است؛ مانند لالایی مادر برای فرزندش. از دیگر موارد موسیقی که آرامش خاطر را به همراه دارد، صوت دلنشین قرآن است که سفارش زیادی هم به آن شده است. در خواندن قرآن شخص بر طبق آیات قرآن گاهی صدای خود را محزون و گاهی شاد می‌کند که این کار باعث تأثیرگذاری بیشتر در شخص شنونده می‌شود. در همه این موارد، شخص با موسیقی همراهی می‌کند و این روند طبیعی را در روح و جسم خود برقرار می‌کند و این حاصل تأثیر مثبت این نوع موسیقی بر سیستم اعصاب انسان می‌باشد.

نتیجه‌گیری

آنچه از این تحقیق به دست می‌آید، این است که: موسیقی هم آثار مثبت دارد و هم آثار منفی. از جمله آثار مثبت آن، ایجاد تعادل در کارکرد سیستم اعصاب است. مهم‌ترین نوع موسیقی که این اثر را داراست، موسیقی موجود در طبیعت است؛ مثل صدای خوش‌الحان پرندگان. آثار منفی آن نیز اغلب در اثر افراط در استماع موسیقی آن هم از نوع مصنوعی می‌باشد؛ مانند ضعف نیروی فکری، سلب اراده و

از نظر اسلام نوعی از موسیقی مورد مخالفت واقع شده است که انسان را از واقعیت‌های زندگی دور کند. با توجه به کارکردهای موسیقی در جامعه امروز و در طی بررسی اثرات موسیقی، اثرات مخرب آن بیشتر بوده و در قالب بیماری‌های روحی و روانی نمود پیدا می‌کند و اسلام به عنوان یک مکتب انسان‌ساز که به تمام سطوح شخصیت انسان آگاه است، با ممنوعیت موسیقی مبتذل در حقیقت بزرگترین حمایت را از درون آدمیان به عهده گرفته است.

فهرست منابع

* قرآن کریم.

۱. امین خندقی، جواد، شناخت و بررسی شیطان پرستی، چاپ سوم، مشهد، انتشارات آفتاب توس، ۱۳۸۹.
۲. بروجرودی، سید ابراهیم، تفسیر جامع، ج ۴، تهران، نشر جلیل، ۱۳۷۷.
۳. بهشتی، سید محمد، موسیقی و تفریح در اسلام، چاپ دوم، تهران، نشر بقیه، ۱۳۸۶.
۴. جعفری، محمد دتقی، تفسیر و نقد و تحلیل مثنوی جلال الدین محمد د بلخی ج ۲، بی جا، چاپخانه حیدری، ۱۳۴۹.
۵. ساطعی، عشرت، تأثیر موسیقی بر روان آدمی، چاپ اول، زنجان، انتشارات نیکان کتاب، ۱۳۸۲.
۶. شاکرین، حمیدرضا، پرسش ها و پاسخ های دانشجویی، چاپ سیزدهم، قم، دفتر نشر معارف، ۱۳۹۲.
۷. طباطبایی، سید محمد حسین، تفسیر المیزان، ج ۱۶، بی جا، دفتر انتشارات اسلامی، بی تا.
۸. مختاری، رضا و نعمتی، محمد درضا، غنا و موسیقی، ج ۴، قم، انتشارات بوستان کتاب، ۱۳۸۷.
۹. نفری، بهرام، اطلاعات جامع موسیقی، چاپ ششم، تهران، انتشارات مارلیک، ۱۳۸۲.
۱۰. www.beytoote.com.
۱۱. [www./zahra7268.bloyfu.com](http://zahra7268.bloyfu.com).
۱۲. islam-online.rozblog.com.
۱۳. maarefmegs.ir.